

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 9 (Aralık/December 2022), s. 339-348.
Geliş Tarihi-Received: 29.11.2022
Kabul Tarihi-Accepted: 22.12.2022
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1212025

Seyyid Muhammed Ma'rifî'nin Hayatı, Tarikatı ve Eserleri*

Seyyid Muhammed Ma'rifî's Life, Tariqa and Works

Aslı SÜRĞİT**

Öz

On sekizinci asırda Osmanlı topraklarında tasavvufi faaliyetler büyük bir gelişme göstermiştir. Bu yüzyılda tasavvuf kültürü ile tekkeler birer çekim merkezi olmaya devam etmiştir. Ayrıca bazı tarikatler kollara ayrılmış ve çalışmalarına bu şekilde devam etmişlerdir. Seyyid Muhammed Ma'rifî (1719-1824) bu asrın önde gelen mutasavvıflardan biridir. Mısır'da dünyaya gelmiş olan Seyyid Muhammed Ma'rifî İstanbul'a gelerek Rifâiyye tarikatının Ma'rifîyye kolunu kurmuştur. Kartal'a yerleşmiş, taştan inşa edilmiş olan evini tekkeye çevirmiş ve burada görüşlerini yaymaya başlamıştır. Seyyid Muhammed Ma'rifî talebelerini irşat ettiği esnada *Vahdetnâme* ve *Risâle-i Âdâb ve Tarikatnâme-i Fethü'l-Ma'ârif* isimli mensur eserlerini kaleme almıştır. Her iki eser de tasavvufi bir içeriğe sahiptir. Seyyid Muhammed Ma'rifî şiirlerinde ağırlıklı olarak Allah aşkını ve ehl-i beyt sevgisini ele almıştır.

Seyyid Muhammed Ma'rifî'nin vefatından sırasıyla Seyyid Ali Sâbit Efendi, Seyyid Muhammed Ma'rif-i Sâni ve Seyyid Hasan Tâsin Efendi postnişinlik yapmışlardır. İstanbul-Kasımpaşa-Çürüklük'te, İstanbul-Kasımpaşa-Kulaksız-İbadullah Mahallesi'nde, İstanbul-Üsküdar-Toygartepe'de, Manisa-İbrahim Çelebi Mahallesi'nde, Manisa-Demirci'de, Manisa-Akhisar'da, Aydın-Kuşadası'nda ve Bursa'da bulunan tekkeler Kartal'daki asitâneye bağlı olarak faaliyet göstermişlerdir. Literatür çalışması yapıldığında gerek Seyyid Muhammed Ma'rifî gerekse Ma'rifîyye tarikatı ile alakalı derli toplu bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Buradan hareketle bu konuda bir çalışma yapmanın faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu makale, Seyyid Muhammed Ma'rifî'nin hayatı ve tarikatının Osmanlı tasavvuf kültürü ve edebiyatı içindeki yerini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seyyid Muhammed Ma'rifî, Ma'rifîyye, on sekizinci yüzyıl.

Abstract

In the eighteenth century, sufi activities in the Ottoman lands showed a great development. In this century, sufi culture and lodges continued to be centers of attraction. In addition, some sects branched out and continued their work in this way. Seyyid Muhammed Ma'rifî (1719-1824) is one of the leading sufis of the eighteenth century. Seyyid Muhammed Ma'rifî, who was born in Egypt, came to İstanbul and founded the Ma'rifîyye branch of the Rifâiyye order. He settled in Kartal, turned his stone-built house into a lodge and started to spread his ideas there. Seyyid Muhammed Ma'rifî at the time he was informing his disciples, he wrote

* Bu makale, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı'nda sunulmuş olan "Seyyid Muhammed Ma'rifî'nin Risâle-i Âdâb ve Tarikatnâme-i Fethü'l-Ma'ârif adlı eseri (Metin-inceleme)" başlıklı doktora tezinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

** Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul/Türkiye, e- posta: surgitasli@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7618-0971.

Vahdetnâme and Risâle-i Âdâb and Tarikatnâme-i Fethü'l-Ma'ârif. Both works have a Sufi content. In his poems, Seyyid Muhammed Ma'rifî mainly dealt with the love of Allah and the love of the ehlibeyt.

After the death of Seyyid Muhammed Ma'rifî, respectively, Seyyid Ali Sâbit Efendi, Seyyid Muhammed Ma'rif-i Sâni and Seyyid Hasan Tâsin Efendi served as postmasters. The lodges in İstanbul-Kasımpaşa Çürüklük, in İstanbul-Kasımpaşa-Kulaksız-İbadullah neighborhood, in İstanbul-Üsküdar-Toygartepe, in Manisa-İbrahim Çelebi neighborhood, in Manisa-Demirci, in Manisa-Akhisar, in Aydın-Kuşadası in Bursa operated in connection with the asitâne in Kartal. When the literature review study was done, it was seen that there was no tidy study related to both Seyyid Muhammed Ma'rifî and the Ma'rifîyye sect. From this point of view, it was thought that it would be useful to conduct a study on this subject. This article aims to determine the place of Seyyid Muhammed Ma'rifî and the Ma'rifîyye sect in Ottoman Sufi culture and literature.

Key Words: Seyyid Muhammed Ma'rifî, Ma'rifîyye, eighteenth century.

Giriş: On Sekizinci Asırda Anadolu'da Tasavvuf Kültürü

On sekizinci asırda Anadolu'da tasavvuf faaliyetleri büyük bir gelişme ve zenginleşme göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemi içerisinde olmasına rağmen, tasavvuf kültürü ile tekkeler birer cazibe merkezi olmaya devam etmiştir. Bilhassa kendisine kol nispet edilen şeyhler tarikatları yeniden canlandırmıştır. Bu asırda Anadolu'da yetişen mutasavvıfların sayısı artmıştır (Muslu, 2003, s. 667).

Bu dönemde Anadolu'da faaliyet gösteren şeyhlerin, başta padişahlar olmak üzere devlet adamları ve âlimler ile iyi münasebetler içerisinde olduğu; fakat az da olsa bir kısmının çeşitli nedenlerle sürgüne gönderildiği bilinmektedir. Âlimlerin tasavvufa yaklaşımı çoğu zaman olumludur. Hatta şeyhülislâmların önemli bir bölümü tarikat mensubudur. Nakşibendî şeyhlerinden Murad Efendi'ye müntesip olan Damadzâde Ahmet Efendi ve İshak Efendi; tasavvufî eğitimini Yekdest Ahmet Efendi'den tamamlayan Seyyit Mustafa Efendi gibi şeyhülislâmlar bu duruma örnek gösterilebilmektedir. Âlimlerin en çok tevessül ettiği tarikatların başında ise Nakşibendilik gelmektedir. Bunu sırasıyla Mevlevîlik, Celvetîlik ve Halvetîlik takip etmektedir. Ayrıca bu asırda bazı tanınmış şeyhler yeni tarikat kolları kurmuşlardır. Bu şeyhlerden Nûreddin Cerrâhî (Cerrâhîlik), Hasan Sezâî (Sezâîlik), Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhîlik), Mehmed Cemâleddin Efendi (Cemâlîlik) ve Ahmed Raûfî Efendi (Raûfîlik) "Halvetîliğe" mensuptur. Mustafa Hâşim Baba (Hâşimîlik) ile Fenâî Ali Efendi (Fenâîlik) ise "Celvetîliğe" bağlı şeyhlerdir. Âcizî Süleyman Efendi (Âcizîlik) "Sâdilîğe" bağlıdır. Mustafa Resmî Efendi (Resmîlik) "Kâdirîliğe" mensuptur. Bu şeyhler temsil ettikleri tarikata bir canlılık ve hareketlilik getirmişlerdir. Bu asırda faaliyet göstermiş olan şeyhler çeşitli konularda birçok eser kaleme almışlardır. Şeyhler tasavvufun yanı sıra fıkıh, hadis, kelâm, tefsir, menâkıbnâme, dil ve ıstılâh gibi konulara yoğunlaşmışlardır (Muslu, 2003, s. 666-667).

1.1. Seyyid Muhammed Ma'rifî'nin Hayatı ve Ma'rifîyye Tarikatı

Seyyid Muhammed Ma'rifî on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda yaşamış bir mutasavvıftır. 1719 (h. 1132) yılında Mısır'da dünyaya gelmiştir. Kendisi Rifâîyye tarikatının Sayyâdî kolunun şeyhlerinden biri olan Ali Sâbit er-Rifâî'nin oğludur. Soyu ve tarikat silsilesi Ahmed er-Rifâî'ye uzanmaktadır. Ayrıca Hz. Fatıma'nın soyundan olması hasebiyle seyyittir (Ceyhan, 2016, s. 196).

Türbesindeki sandukanın üzerinde bulunan levhada "Seyyid Muhammed Fethü'l-Ma'ârif" ibaresiyle karşılaşılmaktadır. O, nesirlerinde ve şiirlerinde kendisinden "Muhammed Ebu Sâbit", "Ma'ârifî", "Fethü'l-Ma'ârifî", "El-Ma'ârifî", "Muhammed Fethü'l-Ma'ârifî", "Muhammed Fethü'l-Ma'ârifî", "Fethü'l-Ma'ârifî Muhammed" ve

“Muhammed Ma‘ârîfî” diye bahsetmektedir (Özkök, 2015, s. 1-49; Ali Sâbit el-Maârîfî, 2015, s. 45-52). Yani çoğu zaman kendisini aynı kökten gelen bir kelimenin farklı şekilleriyle adlandırmayı uygun görmektedir (Tarkan, 1964, s. 8). Bununla birlikte Seyyid Muhammed Ma‘ârîfî’nin kendisini tanımlarken en sık kullandığı ifade “Fethü’l-Ma‘ârîf”tir. Bu nedenle o daha ziyade “Fethü’l-Ma‘ârîf” lakabıyla maruftur (Yücer, 2003, s. 413).

Muhammed Ma‘ârîfî’nin tarikat silsilesi Seyyid Ahmed er-Rifâî’ye ulaşmaktadır. Necmi Tarkan *Kartal’da Kurulmuş Bir Tarikat: Ma‘ârîfiye* adlı çalışmasında Muhammed Ma‘ârîfî’nin tarikat silsilesini Ahmed er-Rifâî’den aşağıya doğru şu silsileyle vermektedir: Şeyh Seyyid Ahmed er-Rifâî, Şeyh Seyyid Fethüddin, Şeyh Seyyid Recebü’l-Kebîr, Şeyh Seyyid Yusuf, Şeyh Seyyid Hüseyin, Şeyh Seyyid Hasan, Şeyh Seyyid Abdullah, Şeyh Seyyid Abdurrahman, Şeyh Seyyid Sâlih, Şeyh Seyyid Şabân, Şeyh Seyyid Muhammed Receb, Şeyh Seyyid Ahmed Sayyâd, Şeyh Seyyid Ali el-Varrak, Şeyh Seyyid Muhammed Fethü’l-Ma‘ârîf (Tarkan, 1964, s. 11).

Muhammed Ma‘ârîfî’nin ilk mürşidi babasıdır. O, ilk dinî ve tasavvufî eğitimini babasından almıştır. Muhammed Ma‘ârîfî’nin 1785 (h. 1200) yılında Anadolu’ya gitmek üzere Kahire’den ayrıldığı rivayet edilmektedir.¹ Bununla birlikte oğlu Ali Sâbit Efendi’nin 1796 (h. 1210) yılında Kahire’nin Sûketü’l-İzze mahallesinde, Süleymân Kâşif hânesinde dünyaya geldiği ve babasının yanında terbiye gördüğü bilgisinden hareketle Muhammed Ma‘ârîfî’nin Anadolu’ya yaptığı yolculuğun 1800’lerin başında gerçekleştiğini ifade etmek daha isabetli olacaktır (Alvân, 2013, s. 37; Muhammed Fethü’l-Maârîf, 2014, s. i; Ceyhan, 2016, s. 196; Caferov, 2010, s. 146). Başka bir ifadeyle İstanbul’daki âsîtanenin 1800’den önce kurulduğunu ileri sürmek mümkün görünmemektedir.

Şeyh Ma‘ârîfî’nin Mısır’dan geldikten sonra bir müddet Edirne’de ikamet ettiği, daha sonra İstanbul’a hareket ettiği anlaşılmaktadır (Yücer, 2013, s. 32). O, müritleriyle birlikte İstanbul’a gelerek Rifâîyye tarikatının Ma‘ârîfiye kolunu kurmuştur. Kartal’a yerleşmiş, taştan inşa edilmiş olan evini tekkeye çevirmiş ve burada fikirlerini yaymaya başlamıştır (Yücer, 2003, s. 413). Daha sonra yapının eksiklerini tamamlamak suretiyle burayı tarikatının âsîtânesi konumuna getirmiştir (Yücer, 2003, s. 413). Baha Tanman tevhidhâne binasının mimari niteliklerinin, tekkenin 1818 yılında yaptırıldığına ilişkin kayıtları desteklediği kanaatini taşımaktadır (2003, s. 62). Sayısız ordunun geçiş yolu üzerinde bulunan Kartal, on dokuzuncu asrın başında dinî ve toplumsal bir hareketin kaynağı, bir tarikatın kuruluş yeri olmuştur (Tarkan, 1964, s. 3).

Muhammed Ma‘ârîfî’nin tesis ettiği tarikatın isminin telaffuzu konusunda öteden beri bir karışıklık mevcuttur (Alvân, 2013, s. 36). Ma‘ârîfiye tarikatı kaynaklarda Ma‘ârîfiye, Ma‘rûfiye, Mağrûfiye, Mârifîyye ve Maârîfiyye gibi farklı isimlerle karşımıza çıkmaktadır.² Tarikatın adı “ledünnî ve vehbî bilgi” anlamına gelen ma‘ârîfete nisbetle “ma‘ârîfî” (çoğulu ma‘ârîfî) kelimesinden türetilmiştir. Tarikatın kurucusu olan Seyyid Muhammed Ma‘ârîfî’nin *Vahdetnâme* adlı eserinde yolunun mârifet yolu olduğunu, bu yola tâlip olana “ma‘ârîfî” denileceğini, bu yolda sülûk eden dervişe zâhirî ve bâtınî mârifetler (ma‘ârîf) bahşedileceğini söylemesi, oğlu Seyyid Ali Sâbit Efendi başta olmak

¹ Hür Mahmud Yücer, Necmi Tarkan ve Baha Tanman’dan farklı olarak Muhammed Ma‘ârîfî’nin İstanbul’a geliş tarihini 1785; vefat tarihini ise 1817 olarak beyan etmektedir. Bkz. (Yücer, 2003, s. 413; Yücer, 2013, s. 32).

² Bu tarikatın ismini Hüseyin Vassâf *Sefîne-i Evliyâ*’sında (2006a, s. 246; 2006b, s. 305) “Ma‘rûfilik”; Mahir İz *Tasavvuf* (1990, s. 189-190) adlı eserinde “Mağrûfiyye”, Bandırmalîzâde Ahmed Münîb *Mir‘âtü’l-Turûk* (1306, s. 8)’ta “Marîfiyye”, *Mecmua-yı Tekâyâ* (1307, s. 16)’da “Ma‘rûfiyye”; Mustafa Kara *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi* (2014, s. 234) adlı eserinde “Marûfiyye”; Hür Mahmud Yücer *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19.Yüzyıl)* (2003, s. 413) adlı eserinde “Mârifîlik”; M. Baha Tanman, “İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri Tipoloji Denemeleri” (1990, s. 182-186) başlıklı doktora çalışmasında “Maârîfiyye” biçiminde yazmaktadır. Necmi Tarkan ise *Kartal’da Kurulmuş Bir Tarikat: Ma‘ârîfiye* (1964, s. 8) adlı çalışmasında “Ma‘ârîfiye” ifadesini kullanmanın daha doğru olduğunu belirtmektedir.

üzere bu yola mensup meşâyihin "Ma'rifi" nisbesiyle anılması, tarikatın adının Ma'rifiye şeklinde zikredilmesinin daha doğru olacağını göstermektedir (Ceyhan, 2016, s. 196).

Muhammed Ma'rifi, Kartal'da Çavuşoğlu mahallesinde, günümüzde ise Kordonboyu Mahallesi Ankara Caddesi üzerinde yer alan Ma'rifi tekkesindeki irşat faaliyetlerini vefatına kadar sürdürmüştür. Onun Sultan II. Mahmud'la görüştüğü ve bu samimiyete binaen tekkesine birtakım yardımların yapıldığı bilinmektedir (Yücer, 2003, s. 413). Padişahlardan, tekkenin zengin mensuplarından ve Evkâf Nezâreti'nden gelen yardımlar sayesinde tekkenin mutfağı bir imâret gibi faaliyet göstermiştir (Tanman, 2003, s. 63).

Seyyid Muhammed Ma'rifi'nin ikisi kız, dokuzu erkek olmak üzere toplam on bir çocuğu vardır. Çocuklarının tamamının hanımı Hâdiye Sultan'dan olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Çocuklarının adları ve doğum tarihleri şu şekilde sıralanabilmektedir: Abdülhalîm (h. 1192), Cemîle (h. 1195), Abdülcelil (h. 1198), Muhammed Hasîb (h. 1200), Ali Sâbit (h. 1210), Tevhid Muttalib (h. 1214), Hâzım (1211), Muhammed (h. 1217), Muhammed (h. 1219), Hasen (h. 1221), Kâfiyye (h. 1229) (Muhammed Fethü'l-Maârif, 2014, s. iii-iv).

Muhammed Ma'rifi, oğlu ve hâlifesi Seyyid Ali Sâbit Efendi'den evvel doğmuş üç oğlu olmasına rağmen "Ebu Sâbit" künyesini kullanmıştır. Ondan "haseben ve neseben oğlum" ifadesiyle bahsetmesi, Sâbit Efendi'nin, babasının nazarındaki itibarını göstermesi bakımından önemlidir (Ali Sâbit el-Maârifî, 2015, s. ii).

Seyyid Muhammed Ma'rifi 1824 (h. 1240) senesinde vefat etmiştir (Tarkan, 1964, s. 9). Türbesi Kartal'daki âsitânenin bahçesinde bulunmaktadır (Ceyhan, 2016, s. 196). Bu esnada yirmi sekiz yaşında olan ve Kasımpaşa Seyyid Ali Çelebi Mahallesi'ndeki Ma'rifi Tekkesi'nde postnişinlik yapmakta olan Seyyid Ali Sâbit el-Ma'rifi, babasından boşalan Kartal Ma'rifi Âsitânesi postuna geçmiştir (Caferov, 2010, s. 146). Yani Ma'rifiye tarikatı, Seyyid Muhammed Ma'rifi'nin vefatından sonra onun dördüncü oğlu olan Seyyid Ali Sâbit el-Ma'rifi tarafından devam ettirilmiştir. Seyyid Ali Sâbit el-Ma'rifi, Kasımpaşa'daki Ma'rifi tekkesindeki yerine oğlu Mehmed Ma'rifi es-Sânî'yi tayin etmiştir (Caferov, 2010, s. 146).

1814 yılında babasından hilâfet almış olan Seyyid Ali Sâbit Efendi, Kartal'daki tekkede kırk altı yıl boyunca irşat faaliyetlerini sürdürmüştür. Yaşar Caferov'un altını çizdiği gibi o, bir yandan âsitâneye bağlı tekkelerin sayısının artması için gayret sarf etmiş, diğer yandan Ma'rifiye'nin müstakil bir kol olarak tesisi konusunda büyük bir gayret göstermiştir (Caferov, 2010, s. 146-147). Gerek İstanbul'da gerekse İstanbul dışında yeni tekkelerin açılması için bazı kişilere hilâfet ve icâzet vermiştir (Alvân, 2013, s. 38).

Seyyid Ali Sâbit Efendi Ma'rifiye kolunun tanınmasına dönük hizmetler kapsamında bazı eserler de telif etmiştir (Caferov, 2010, s. 148). *Risâle-i Kisve-i Ma'rifi* bu eserlerin başında gelmektedir. Müellif bu risâleyi, Ma'rifiye koluna ait alâmet, nişân ve damgaları ortaya koymak maksadıyla kaleme almıştır (Alvân, 2013, s. 39). *Risâle-i Kisve-i Ma'rifi* İstanbul'da doğmuş bir Rifâî kolunun meşrebini söz konusu etmesi açısından mühimdir. *Risâle-i Kisve-i Ma'rifi* üzerine bazı araştırmalar yapılmıştır (Gül, 1999; Caferov, 2010; Ali Sâbit el-Maârifî, 2015).

Seyyid Ali Sâbit Efendi, bu eserin yanı sıra babası Seyyid Muhammed Ma'rifi'nin ve onun silsilesinden gelen altı hâlifenin nutuklarını içeren bir şiir mecmuası telif etmiştir. Bu eser, 2015 yılında *Maârifî Nefesler* adıyla yayımlanmıştır (Özkök, 2015).³

³ Bu mecmuada şiirlerine yer verilen mutasavvıf şairler şunlardır: 1) Şeyh Muhammed Ma'rifi 2) Şeyh Muhammed Ma'rifi'nin hâlifesi ve kendisinden sonra Kartal'daki âsitânedeki postnişinlik yapmış olan Şeyh

Seyyid Ali Sâbit Efendi 6 Mart 1863 (h. 1279) tarihinde vefat etmiş ve pederinin yanına sırlanmıştır (Tarkan, 1964, s. 9). Eşi Enîse Hatun'dan Ahmed-i Sayyad ve Muhammed Ma'rif-i Sâni isimlerinde iki oğlu, Şerife Hâdiye isminde de bir kızı vardır. Ali Sâbit Efendi, Ahmed-i Sayyad'ı 1859 yılında kaybetmiştir. Diğer evlatları ile eşi ise kendisinden sonra vefat etmiştir. Kabirleri Kartal'daki âsitânenin türbe kısmında yer almaktadır. Seyyid Ali Sâbit Efendi'nin hâlifelerinin isimleri şunlardır: Şeyh Seyyid Ahmed-i Sayyad, Şeyh Seyyid Muhammed Ma'rif-i Sâni, Şeyh İsmail Efendi, Şeyh Ahmed Aşki Efendi, Şeyh Abdullah Ferdî Baba Efendi (Ali Sâbit el-Ma'rifî, 2015, s. ii).

Seyyid Ali Sâbit Efendi'nin ardından küçük oğlu Şeyh Seyyid Muhammed Ma'rif-i Sâni pîr makamına geçmiş, vefat ettiği 1892 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür.

Kartal'daki tekkenin dördüncü ve son şeyhi ise Muhammed Ma'rif-i Sâni'nin oğlu olan Seyyid Hasan Tâsin Efendi'dir. Tekkeyi otuz üç yıl boyunca yönetmiştir. Tekkelerin kapatılmasından sonra ailesiyle birlikte tekkenin harem bölümünde ikamet etmeye devam etmiştir (Tanman, 1990, s. 182). Seyyid Hasan Tâsin Efendi 5 Nisan 1927 tarihinde vefat etmiştir (Tarkan, 1964, s. 9).

Tablo 1. Kartal'da Bulunan Âsitânenin Postnişinleri

	Meşihatta Kalan Zâtlar	Doğum-Vefat Tarihleri	Meşihat Tarihleri
Kolun kurucusu	Seyyid Muhammed Ma'rifî	1719-1817	1800-1824
İkinci postnişin	Seyyid Ali Sâbit Efendi	1796-1863	1824-1863
Üçüncü postnişin	Seyyid Muhammed Ma'rif-i Sâni	1833-1892	1863-1892
Dördüncü ve son postnişin	Seyyid Hasan Tâsin Efendi	1857-1927	1892-1925

Kartal'daki âsitânenin yanı sıra İstanbul'da başka Ma'rifî tekkeleri de faaliyet göstermiştir. Şeyh Sâbit Efendi'nin Kasımpaşa'nın Kulaksız muhitinde, İbadullah mahallesi sınırlarında bir tekke inşa ettiği, oğlu Şeyh Seyyid Muhammed Efendi'yi kendisine vekil tayin ederek onu burada görevlendirdiği görülmektedir.⁴ "Ma'rif-i Sâni" lakabıyla ünlü Şeyh Muhammed Efendi, babasının vefatının ardından Kartal'daki tekkeye geçmiş ve posta oturmuştur. Yerine ise oğlu Şeyh Seyyid Hüseyin Tâhâ Efendi'yi vekil tayin etmiştir. Hüseyin Tâhâ Efendi bu tekkenin son şeyhidir (Yücer, 2013, s. 32). Hüseyin Vassaf *Sefîne-i Evliyâ* adlı eserinde tekkelerin son durumu ile ilgili bilgi verirken 1924-1925 yıllarında Kulaksız'daki Ma'rifî tekkesinde Hüseyin Tâhâ Efendi'nin şeyhlik yaptığını, âyin gününün pazartesi olduğunu, Kartal âsitânesinde ise Cuma gecesi zikrullah icra edildiğini şöyle anlatmaktadır: "1343 sene-i hicriyyesinde İstanbul ve bilâd-ı selâsede mevcûd tekâyâ ve zevâyâdan tarîkat-ı aliyye-i Rufâiyyeye mensûb Kulaksız'daki Ma'rûfî Tekkesi'nin yevm-i mahsûsu pazartesi gecesi, şeyhi ise Şeyh Tâhâ Efendi'dir. Kartal'daki Ma'rûfî

Seyyid Ali Sâbit er-Rifâi el-Ma'rifî 3) Sâbit Efendi'den sonraki postnişin ve oğlu Şeyh Ma'rif-i Sâni 4) Muhammed Ma'rifî'nin hâlifelerinden ve Manisa Teymurcu Dergâhı'nın bânisi Şeyh Mustafa Lutfi er-Rifâi el-Ma'rifî 5) Hazret-i Sâbit'in hâlifelerinden ve Teymurcu Dergâhı'nın ikinci bânisi Şeyh Ahmed Aşki er-Rifâi el-Ma'rifî 6) Şeyh Ma'rif-i Sâni'nin oğlu ve hâlifesi, âsitânenin son postnişini Şeyh Seyyid Hasan Tâsin er-Rifâi el-Ma'rifî 7) Sâbit Efendi'nin hâlifelerinden ve Kuşadası Ma'rifî Dergâhı postnişini Şeyh Abdullah Ferdî er-Rifâi el-Ma'rifî. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Özkök, 2015).

⁴ Baha Tanman Kasımpaşa'daki bu ikinci tekkenin 1851-1852 yıllarında kurulduğunu ve Kartal'daki âsitâneye bağlı bir zâviye mâhiyetinde olduğunu ifade etmektedir (1990, s. 186).

Tekkesi'nin *yevm-i mahsûsu cuma gecesi, şeyhi Şeyh Yâsin Efendi'dir*" (Osmanzâde Hüseyin Vassaf, 2006b, s. 305).⁵

Kasımpaşa'da bulunan diğer Ma'rifî tekkesi ise Çürüklük'te kurulmuştur. Şeyh Muhammed Ma'rifî'nin hâlifelerinden biri olan Edirneli Şeyh Ali Kozi⁶ bu tekkeyi Seyyid Muhammed Ma'rifî'nin emriyle 1805 yılında kurmuştur (Tanman, 2003, s. 62). Şeyh Ali Kozi 1815 yılında vefat etmiştir (Yücer, 2013, s. 32).

Kurulan aile bağları nedeniyle Kartal ve Kasımpaşa tekkeleri arasında sürekli bir hareketlilik söz konusu olmuştur (Yücer, 2013, s. 32). Kasımpaşa dergâhı şeyhi yaz aylarında aile fertleriyle birlikte Kartal âsitânesinin haremine misafir olarak yerleşmiştir. Pazartesileri günleri âyine başkanlık etmek amacıyla kendi dergâhına dönmüştür (Tanman, 1990, s. 186).

Üsküdar Toygartepe'de Himmet Baba Sokak ile Şair Rûhî Sokak arasında bulunan Rifâi Tekkesi'ne Şeyh Ali Sâbit Efendi'nin hâlifesi Saçlı Şeyh Hüseyin el-Hâdî er-Rifâi tarafından 1814 yılında meşihat konulmuştur (Övüç, 2016, s. 82). Saçlı Şeyh 1851 yılında vefat edince hâlifesi Ahmed Cezbî Efendi (ö.1874) ve sonrasında onun hâlifesi Şeyh Hüseyin Hâzîm Efendi (ö.1911) posta oturmuştur (Yücer, 2003, s. 415).

Kartal Ma'rifî Âsitânesi'ne bağlı diğer Rifâi-Ma'rifî tekkeleri şunlardır: Manisa, Demirci'de Timürçi Ma'rifî tekkesi; Manisa, İbrahim Çelebi Mahallesi'nde Entekkeliler Ma'rifî tekkesi; Manisa, Akhisar'da Şeyh Mustafa Efendi Ma'rifî tekkesi; Aydın Kuşadası'nda Abdullah Ferdi Baba Ma'rifî tekkesi; Bursa'da Bayburtlu Mahmud Efendi Ma'rifî tekkesi.⁷

Bu tekkelerin Sâbit Efendi'nin meşihatı esnasında tesis edildiği düşünülmektedir. Sâbit Efendi bu tekkelerin şeyhleri ile samimi ilişkiler kurma konusunda itinalı davranmıştır. Ma'rifî tarikatı mensuplarına ait yazma eserler üzerine yapılan çalışmalarda (Kılıç, 2000; Kılıç, 2001a; Kılıç, 2001b; Kılıç, 2008) Ali Sâbit Efendi'nin Kuşadası tekkesi şeyhi Abdullah Ferdi Baba'yı ziyaret ettiği; kendisinin de Kartal'daki âsitâneye geldiği ortaya konulmuştur (Yücer, 2003, s. 416).

Tablo 2. Kartal'daki Âsitâneye Bağlı Olan Diğer Ma'rifî Tekkeleri

Tekkenin Kurulduğu İl-Muhit	Tekkenin Kurucusu
İstanbul-Kasımpaşa-Çürüklük	Şeyh Ali Kozi
İstanbul-Kasımpaşa-Kulaksız-İbadullah Mahallesi	Ma'rif-i Sâni (Ali Sâbit Efendi'ye vekâleten)
İstanbul-Üsküdar-Toygartepe	Saçlı Şeyh Hüseyin Efendi
Manisa-İbrahim Çelebi Mahallesi-Entekkeliler	Ahmed Vehbî Efendi
Manisa-Demirci	Şeyh Mustafa Lutfi Efendi
Manisa-Akhisar	Şeyh Seyyid Mustafa Efendi
Aydın-Kuşadası	Abdullah Ferdi Baba
Bursa	Bayburtlu Mahmud Bahirî Efendi

⁵ Görüldüğü üzere Hüseyin Vassaf, Kartal'daki son şeyhin ismini sehven Yâsin Efendi olarak yazmıştır. Doğrusu Tâsin Efendi'dir.

⁶ Bazı kaynaklarda Kuzu veya Kuzî olarak da geçmektedir.

⁷ Kartal'daki âsitâneye bağlı olan diğer Ma'rifî tekkeleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. (Okumuş, 2003; Kara, 2012; Kılıç, 2001b, Kılıç, 2011; Muhammed Fethü'l-Maarif, 2014, s. iii-iv).

Tarîkatın zikri “Lâ ilâhe İllâllah, Allah, Hû, Hakk, Hayy, Kayyûm, Kahhâr” şeklindedir. Bu zikre ancak şeyhin izni ile Hannân ve Mennân esmâ-i hüsnâsı ilave edilebilmektedir. Âyine taalluk eden hususlar, aynen Rifâilikte olduğu gibidir (Tarkan, 1964, s. 11).

Seyyid Ali Sabit Efendi'nin *Risâle-i Kisve-i Ma'rifî* isimli risalesinden Ma'rifîlerin tarîkat kisvesi ile ilgili önemli bilgiler elde edilmektedir. Buna göre Ma'rifîlerin tarîkat kisvesi yedi unsurdan oluşmaktadır. Bunlar tâc-ı şerif, gül, saç, hırka, destegül, tennûre ve şeddü'l-kamerdir (Ali Sâbit el-Maârifî, 2015, s. iii).

Ma'rifîyye tarîkatında ehl-i beyt sevgisi önemli bir yere sahiptir (Yılmaz, 2015, s. 286). On iki imam ile yirmi sekiz masum-ı pâk virdlerin vazgeçilmez öğeleridir. Kartal'daki âsitânenin tevhidhâne tasarımı on iki sayısının bol miktarda kullanılmış olması Ma'rifîyye tarîkatının Bektaşî bir kimlik taşıdığı izlenimini uyandırmıştır (Yücer, 2003, s. 414). Hatta Yeniçeri Ocağı'nın lağvından sonra bazı Bektaşîlerin Rifâî kisvesine büründüğü, Ma'rifî kolunun da bu iki tarîkatın meczinden ortaya çıktığı iddiaları ortaya atılmıştır. Halbuki Şeyh Ma'rifî'nin İstanbul'a yerleşip âsitânesini kurması bu tarihten çok öncedir (Yücer, 2003, s. 414). Hür Mahmud Yücer bu tarîkat üzerindeki Bektaşîye etkisinin, Ali Sâbit Efendi ile başladığı kanısındadır. Yazarı bu şekilde düşünmeye sevk eden başlıca etmen, Seyyid Ali Sâbit Efendi ile ilgili olarak ortaya atılan iddialardır. Seyyid Ali Sâbit Efendi bazı tutum ve davranışlarından ötürü çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Rifâîyye tarîkatından uzaklaşmakla, babasının kurduğu yolun özünü değiştirmekle itham edilmiştir. Onun Ma'rifîyye'yi Bektaşîleştirdiği ileri sürülmüştür (Yücer, 2003, s. 414).

Nitekim on dokuzuncu yüzyılda yaşamış bir Kâdirî şeyhi olan Ahmed Muhyiddin Efendi *Tomâr-ı Tekâyâ* isimli eserinde Ali Sâbit Efendi'den “Pederinden istihlâf etmiştir, bazı bid'at şeyler ihdâs eylemiştir. Meselâ semahâne mihrabı üzerinden Seyyid Ahmed Rifâî Hazretleri'nin ismini kaldırıp yahut hiç koymayıp Fethü'l-Ma'ârifî'nin ismini ta'lik eylemiştir. Başlarına giydikleri on sekiz terekli Ahmed el-Lihâs kolundan gelen taçların tereklerini, tarîk-i Bektaşîye'nin döğmeli şeritli taçlarına teşbîhan iksâ eylemesi vesâire bazı mübâlât-ı kelâmiyeleri” diye bahsetmiştir (Ahmed Muhyiddin Efendi'den aktaran Yücer, 2003, s. 414). Görüldüğü gibi Ahmed Muhyiddin Efendi, Seyyid Ali Sâbit Efendi'nin Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye saygı göstermemesinden, Ma'rifîyye'ye birtakım bid'at unsurlar ilave etmesinden yakınmıştır.

Hem Ali Sâbit Efendi'nin hem de onun Kuşadası'nda bulunan hâlifesi Ferdi Baba'nın şiirlerinde Alevî-Bektaşî etkileri görülmektedir (Yücer, 2003, 414). Her iki şeyh tarafından ortaya koyulan şiirlerde ehl-i beyt sevgisinin yoğun olarak işlenmesi yukarıda sözü edilen izlenimin yaygınlaşmasına sebebiyet vermiştir. Ali Sâbit Efendi'nin meşhur bir nutkundan alıntılarımız şu bölüm, bu bakımdan anılmaya değerdir.

“Küntü kenz'in mazharı ol Şâh-ı Merdân'dır Ali
Bu cihânda vech-i âdem cümlede cândır Ali
Sırrı-ı Kur'ân hatmolur hem mahz-ı Kur'ân'dır Ali
Vallâhi men Hasenîyem Hüseyîyem Alevîyem Alevî

Şems-i envâr-ı nübüvvet Ali'den gör kameri
İdüp mürşidi âyine olmaya hiç kederi
Bu Sâbit Ma'ârifî'dir ide mi ol elemi
Vallâhi men Hasenîyem Hüseyîyem Alevîyem Alevî” (Özkök, 2015, s. 54)

Türkan Alvân, bu durumu daha farklı bir bakış açısıyla izah etmektedir. Alvân'ın değerlendirmesine göre Rifâîyye-Ma'rifîyye, silsilesi Hz. Ali'ye dayanan bir tarîkat

olduğundan ötürü Hz. Ali'ye ve Ehl-i Beyt-i Mustafa'ya hususi bir muhabbet duymaktadır. Hz. Ali, diğer üç halifeye rağmen değil; diğer hâlifelerin kemâlini de üzerinde toplayan biri olması sebebiyle ziyadesiyle sevilmiştir. Son dönemde kimi araştırmacılar Şeyh Ali Sâbit Efendi'nin şeyhliği döneminde Ma'rifiye tarikatının Alevî meşrebe daha çok kaydığını belirtmektedir. Oysa Şeyh Ali Sâbit Efendi *Risâle-i Kisve-i Ma'rifi*'de tarikatının ehl-i sünnet itikadı üzerine olduğunu her vesileyle vurgulamıştır (Alvân, 2013, s. 45). *Şeriatle amel eyle tarikat zikr ü ef'âlin /Ma'ârifden haberdâr ol illallâhu bil dede*" (Özkök, 2015, s. 66) beyitlerinde de şeriat ilmiyle kuşanmadan marîfete erişilemeyeceğini vurgulamıştır.

Yine Alvân'ın tespitine göre bir tarikatın meşrebini, itikadını ve prensiplerini o tarikata mensup olduğunu söyleyenlerin davranışlarına göre değil; tarikatı kuran pîrin koyduğu kaidelere göre değerlendirmek daha doğrudur (Alvân, 2013, s. 47).

1.2. Seyyid Muhammed Mârifi'nin Eserleri

Vahdetnâme

Birçok fasıldan oluşan *Vahdetnâme* dinî ve tasavvufî meseleleri işlemektedir. Eser üzerine bazı çalışmalar yapılmıştır (Muhammed Fethü'l-Maarif, 2014; Birgören, 2017).

Nutuklar

Seyyid Muhammed Ma'rifi sade ve anlaşılır bir dille dinî ve tasavvufî şiirler kaleme almıştır. Allah aşkını ve ehl-i beyt sevgisini merkeze alan bu şiirlerin bir bölümü Kahraman Özkök tarafından *Maârifî Nefesler* adıyla yayımlanmıştır (Özkök, 2015, s. 1-49). Kalan kısmı ise yine Özkök tarafından *Kisvenâme* adlı eserin ikinci kısmında yayımlanmıştır (Ali Sâbit el-Ma'rifi, 2015, s. 45-52).

Risâle-i Âdâb ve Tarikatnâme-i Fethü'l-Ma'ârif

Risâle-i Âdâb ve Tarikatnâme-i Fethü'l-Ma'ârif Seyyid Muhammed Ma'rifi'nin bir diğer eseridir. Müellifin on sekizinci yüzyılda yazdığı bu eser dinî ve tasavvufî bir nitelik taşımaktadır. Bilindiği gibi hemen her şeyh, mensup olduğu tarikatın âdâbına dair risâleler kaleme almıştır. Seyyid Muhammed Ma'rifi de Ma'rifiye tarikatının kurucusu olarak bu tarikatnâme'yi yazma gereğini duymuştur. Bu eser Allah'ın marîfetine ve esrarına ulaşmayı arzu eden kişileri aydınlatmak maksadıyla yazılmıştır. Marîfet sırlarına erişmek için riayet edilmesi gereken prensipler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Tarikat âdâbı ve erkânı, mürîd ile mürşit arasındaki ilişki, Allah'a kulluk etmenin esasları, insanın bu dünyadaki varlık sebebi ve insanın kâinat ile ilişkisi bu eserin ana meseleleridir.

Müellif kendisini "râsihûn" arasında görmektedir. Yani kendisini ilimde derinleşmiş, ilimde yüksek bir payeye erişmiş, akliselim sahibi bir mürşit olarak nitelendirmektedir. Bu eseri insanların cehalet karanlığından kurtulmaları ve marîfete erişmeleri için yazdığını ifade etmektedir. Seyyid Muhammed Ma'rifi'ye göre bu kitabı okuyan ve gerekli ibreti alan müminler tıpkı kendisi gibi "ârif" olabileceklerdir (Seyyid Muhammed Ma'rifi, vr. 184b).

Müellife göre Allah'ın muhabbetini kazanmak, O'nun hakikatini bilmek isteyen kişinin Allah'a hakkıyla kulluk etmesi önem taşımaktadır. Hakkıyla kulluk etmek ise dinin emir ve yasaklarını ciddiye almayı gerekli kılmaktadır. İslam'ın şartları başta olmak üzere dinin bütün vecibelerini ihsanla yerine getirmek icap etmektedir. Burada esas ölçü samimiyettir. Sûfi ölmeden önce ölme nimetine erişmek için nefsin terbiye etmelidir. Mâsivâ ile bağı koparmalıdır. Salih bir mürşit, kişiyi Allah'a en kısa yoldan eristirecek mükemmel bir kılavuzdur. Bundan ötürü eserde kâmil bir mürşide bağlanmak gerektiği kaydedilmektedir (Sürgit, 2020, s. 31).

Tıpkı diğerk tarikatnâmelerde olduğu gibi bu tarikatnâmede de Allah'ı bulma çabası içerisinde olan sufinin karşılaşılabileceği güçlüklerle temas edilmektedir. Mürîdin mesul olduğu haller aktarılmaktadır. Yine diğerk tarikatnâmelerdeki gibi mürît-mürşit münasebeti ele alınmaktadır. Tarikata intisâbın ardından seyr u sülûk adı verilen manevî yolculuk sürecinde mürîdin şeyhine nasıl bir tavırla yaklaşması gerektiği ibret verici küçük hikâyeler ışığında izah edilmektedir. Mürîtlerin kendi aralarında uymaları gereken edep kuralları da işlenmektedir. Bu çerçevede birtakım önerilerde bulunmaktadır (Sürgit, 2020, s. 31).

Risâle-i Âdâb ve Tarikatnâme-i Fethü'l-Ma'ârif sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Müellifin derin İslâmî ve tasavvufî meseleleri halkın anlayabileceği bir dil ve üslupla kaleme almış olması, eserinin yalnız tasavvufî çevrelerde değil, halk tabakaları arasında da rahatlıkla okunmasını ve anlaşılmasını istediğini düşündürmektedir (Sürgit, 2020, s. 31-32).

Sonuç

On sekizinci asırda Osmanlı topraklarında tasavvufî faaliyetler büyük bir gelişme göstermiştir. Bu asırda Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemi içerisinde olmasına karşın tasavvuf kültürü ile tekkeler birer cazibe merkezi olmaya devam etmiştir. Ayrıca bazı tarikatler kollara kavuşmuş ve çalışmalarına bu şekilde devam etmişlerdir. Seyyid Muhammed Ma'rifî bu asrın önde gelen mutasavvıflardan birisidir. Mısır'da dünyaya gelmiş olan Seyyid Muhammed Ma'rifî İstanbul'a gelerek Rifâiyye tarikatının Ma'rifîyye kolunu kurmuştur. Kartal'a yerleşmiş, taştan inşa edilmiş olan evini tekkeye çevirmiş ve burada görüşlerini yaymaya başlamıştır. Burayı tarikatının âsitânesi konumuna getirmiştir.

Seyyid Muhammed Ma'rifî'nin vefatının ardından sırasıyla Seyyid Ali Sâbit Efendi, Seyyid Muhammed Ma'rif-i Sâni ve Seyyid Hasan Tâsin Efendi postnişinlik yapmışlardır. Kartal'daki âsitânenin dışında İstanbul-Kasımpaşa-Çürüklük'te, İstanbul-Kasımpaşa-Kulaksız-İbadullah Mahallesi'nde, İstanbul-Üsküdar-Toygartepe'de, Manisa-İbrahim Çelebi Mahallesi'nde, Manisa-Demirci'de, Manisa-Akhisar'da, Aydın-Kuşadası'nda ve Bursa'da bulunan tekkeler de faaliyet göstermiştir.

Seyyid Muhammed Ma'rifî'nin günümüze üç eseri ulaşmıştır. *Vahdetnâme* tasavvufî mahiyette bir eserdir. *Nutuklar* müellifin tasavvufî şiirlerini ihtiva etmektedir. *Risâle-i Âdâb ve Tarikatnâme-i Fethü'l-Ma'ârif* ise bir tarikatnâmedir. Eser sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Bu özelliğiyle metin, toplumun bütün tabakalarına hitap eden bir nitelik taşımaktadır.

Kaynakça

- Ali Sâbit el-Maârifî (2015). *Kisvenâme* (Haz. Kahraman Özkök). İstanbul: Revak Kitabevi.
- Alvân, T. (2013). *Said Paşa İmamı Hasan Rıza Efendi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
- Bandırmalizâde Ahmed Münîb (1306). *Mirâtü't-Turûk*. Dersâdet: Cemâl Efendi Matbaası.
- Bandırmalizâde Ahmed Münîb (1307). *Mecmua-yı Tekâyâ*. İstanbul: Âlim Matbaası.
- Birgören, H. (2017). *Muhammed Fethü'l-Maârif'in Mensur Vahdetnâmesi İnceleme-Tenkittli Metin*. Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Caferov, Y. (2010). Seyyid Ali es-Sâbit er-Rifâi ve Kısve-i Ma'rifî Adlı Risalesi. *Tasavvuf-İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi-Prof. Dr. Mustafa Tahralı'ya Armağan*, 25, 145-195.
- Ceyhan, S. (2016). Ma'rifîyye, *D.İ.A.*, (C. Ek-2, s. 196-198). İstanbul: T.D.V. Yayınları.

- Gül, M. (1999). *Kisve-i Ma'rifi-Seyyid Muhammed bin Sâbit Ali*. Lisans Bitirme Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- İz, M. (1990). *Tasavvuf*. (Ertuğrul Düздаğ, Haz). 4. basım, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Kara, M. (2012). Bayburtlu Mahmud Efendi ve Ma'rifi Dergâhı. *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler içinde*, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kara, M. (2014). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*. 12. basım, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kılıç, A. (2000). Ege Bölgesine Ait Alevî Bektaşî Esaslı Bilinmeyen Bir Tarikat: Marifilik. *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi*, 23-28 Ekim 2000, Nevşehir.
- Kılıç, A. (2001a). *Ege Üniversitesi Merkez Kütüphanesi El Yazmaları Alfabetik Kataloğu I (Türkçe-Arapça-Farsça)*. Kayseri: Laçın Yayınları.
- Kılıç, A. (2001b). Ma'rifi Tarikatı Şeyhi Ferdî Baba ve Aruzla Yazılmış Şiirleri, *İlmi Araştırmalar*, 12, 121-134.
- Kılıç, A. (2008). Manisa Demirci'de Görülen Alevî-Bektaşî Meşrepli Bir Tarikat: Ma'rifilik, *Turkish Studies*, 2(4), 2-36.
- Kılıç, A. (2011). Ma'rifilik Üzerine Notlar, Entekkeliler Sempozyumu, Manisa.
- Muhammed Fethü'l-Maârif (2014). *Dem-i Vahdet* (Haz. Kahraman Özkök). İstanbul: Revak Kitabevi.
- Muslu, R. (2003). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*. İstanbul: İnsan Yayınları,
- Osmanzâde Hüseyin Vassâf (2006a). *Sefîne-i Evliyâ*, C.I, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Osmanzâde Hüseyin Vassâf (2006b). *Sefîne-i Evliyâ*, C.V, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Özkök, K. (2015). *Maârifî Nefesler*. İstanbul: Revak Kitabevi.
- Okumuş, N. (2003). *Manisa Rifaî Dergâhı*. Manisa: Emek Matbaacılık.
- Övüç, E. (2016). 1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri, *Tasavvuf-İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, 38, 55-113.
- Özdamar, M. (1994). *Dersaadet Dergâhları*. İstanbul: Kırk Kandil Yayınları.
- Seyyid Muhammed Ma'rifi (yazma eser), *Risâle-i Âdâb ve Tarikatnâme-i Fethü'l-Ma'ârif*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Reşid Efendi Efendi Koleksiyonu, No: 391.
- Sürgit, A. (2020). *Seyyid Muhammed Ma'rifi'nin Risâle-i Âdâb ve Tarikatnâme-i Fethü'l-Ma'ârif adlı eseri (Metin-inceleme)*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Tanman, M. B. (1990). *İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri Tipoloji Denemeleri*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Tanman, M. B. (2003). Mârifî Tekkesi, *D.İ.A.*, (C.28, s. 63). İstanbul: T.D.V. Yayınları.
- Tarkan, N. (1964). *Kartal'da Kurulmuş Bir Tarikat: Marifiye*. İstanbul.
- Yılmaz, Ö. (2015). *Geçmişten Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yücer, H. M. (2003). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Yücer, H. M. (2013). XIX. Asırda Osmanlılarda Rifailer. *Keşkül*, 28, 22-40.